

УДК 821.161.2-3.09(091)

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2026-XXVI-2>

МОТИВ ПОКИНУТОСТІ ТА МОРАЛЬНОЇ ТРАВМИ В АНТИМІЛІТАРНОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ XX СТОЛІТТЯ

Біловус Леся

доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: 0000-0003-4882-4511

Яблонська Наталія

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: 0000-0002-5790-1526

Шиманська Валентина

викладач кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: 0009-0006-3711-4134

Статтю присвячено аналізу мотиву покинутості та феномену моральної травми як ключових смислотворчих категорій антимілітарного дискурсу української літератури XX століття. Об'єктом аналізу обрано художній доробок західноукраїнських авторів першої третини століття, творчість яких формувалася в умовах Першої світової війни та тривалій колоніальної залежності українського суспільства. У такій перспективі війна постає не як героїзований історичний епізод, а як глибока екзистенційна криза, що спричиняє руйнування моральних, духовних і соціальних засад людського буття.

У дослідженні доведено, що мотив покинутості в антимілітарній прозі набуває багатовекторного характеру. Він охоплює не лише фізичну втрату дому й рідного життєвого простору, а й розпад родинних та соціальних зв'язків, а також загострене відчуття екзистенційної самотності людини в умовах воєнного насильства. Особливий акцент зроблено на образі «маленької людини» – солдата, селянина, жінки, представників цивільного населення, які опиняються заручниками воєнного абсурду та імперських інтересів і поступово втрачають як зовнішні, так і внутрішні опори.

Моральну травму осмислено як прямий наслідок примусового залучення особистості до війни, участі в актах насильства або ж безпорадного споглядання знищення людського життя. На матеріалі творів Марка Черемшини, Ольги Кобилянської та Осипа Турянського простежено, як художній текст фіксує граничні стани людського існування, моральну дезорієнтацію та водночас спроби збереження людяності в умовах радикальної дегуманізації.

Обґрунтовано, що мотиви покинутості та моральної травми виконують в антимілітарному дискурсі не лише образно-виражальну, а й концептуальну функцію, формуючи чітко артикульований гуманістичний протест проти війни як антигуманного явища. Українська антимілітарна проза XX століття постає як важлива форма духовного спротиву насильству та художній спосіб осмислення національної й загальнолюдської трагедії.

Ключові слова: антимілітарний дискурс, мотив покинутості, моральна травма, українська література ХХ століття, війна, гуманізм.

Bilovus Lesia

PhD in Philology, Doctor of History Sciences, Professor,
Professor at the Department of Information and Socio-Cultural Activity
West Ukrainian National University

Yablonska Natalia

PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Information and Socio-Cultural Activity
West Ukrainian National University

Shymanska Valentyna

Lecturer at the Department of Information and Socio-Cultural Activity
West Ukrainian National University

THE MOTIVE OF ABANDONMENT AND MORAL TRAUMA IN THE ANTI-MILITARY DISCOURSE OF UKRAINIAN LITERATURE OF THE 20TH CENTURY

This article analyzes the motif of abandonment and the phenomenon of moral trauma as key meaning-making categories in the anti-military discourse of 20th-century Ukrainian literature. The object of analysis is the artistic work of Western Ukrainian authors of the first third of the century, whose creativity was formed in the conditions of World War I and the prolonged colonial dependence of Ukrainian society. From this perspective, war appears not as a heroic historical episode, but as a profound existential crisis that causes the destruction of the moral, spiritual, and social foundations of human existence.

The study proves that the motif of abandonment in anti-military prose takes on a multi-vector character. It encompasses not only the physical loss of home and native living space, but also the breakdown of family and social ties, as well as an acute sense of existential loneliness in the context of war violence. Particular emphasis is placed on the image of the «little man» – the soldier, the peasant, the woman, the civilian population – who find themselves hostages to the absurdity of war and imperial interests and gradually lose both external and internal support.

Moral trauma is understood as a direct consequence of the forced involvement of individuals in war, participation in acts of violence, or helpless contemplation of the destruction of human life. Based on the works of Marko Cheremshyna, Olha Kobylinska, and Osyp Turianskyi, the article traces how artistic texts capture the extreme states of human existence, moral disorientation, and, at the same time, attempts to preserve humanity in conditions of radical dehumanization.

It is argued that the motifs of abandonment and moral trauma perform not only a figurative and expressive function in anti-military discourse, but also a conceptual one, forming a clearly articulated humanistic protest against war as an anti-human phenomenon. Ukrainian anti-military prose of the 20th century emerges as an important form of spiritual resistance to violence and an artistic way of comprehending national and universal tragedy.

Key words: anti-military discourse, motif of abandonment, moral trauma, Ukrainian literature of the 20th century, war, humanism.

Вступ. Антивоєнна тематика займає вагоме місце в українській літературі ХХ століття, передусім у доробку західноукраїнських письменників першої третини століття, чия творчість безпосередньо формувалася під впливом трагічного досвіду Першої світової війни. Воєнні події, що розгорталися на українських теренах, спричинили не лише масове фізичне

внищення населення та значні матеріальні втрати, а й глибоку духовну кризу, пов'язану з руйнуванням гуманістичних орієнтирів, ослабленням національної опори та втратою екзистенційних смислів людського життя. У такій перспективі війна осмислюється як чинник всеохопної деструкції особистості, що зумовлює актуалізацію в художніх текстах мотивів покинутості, самотності й моральної травматизації.

Для бездержавного українського народу війна мала особливо драматичний характер, оскільки українці опинялися по різні боки фронту, воюючи в арміях ворогуючих імперій і відстоюючи чужі політичні інтереси. Така ситуація зумовила досвід подвійного насильства – фізичного та духовного, – що породжував гостре відчуття екзистенційної покинутості. Людина залишалася сам на сам із реальністю війни, позбавлена захисту держави, підтримки спільноти, а нерідко й родинного прихистку. Саме тому в антимілітарному дискурсі української літератури війна постає не як простір героїчного самоствердження, а як зона радикальної дегуманізації, у межах якої особистість утрачає цілісність і самоідентичність.

Проблематика моральної травми, спричиненої війною, органічно пов'язана з мотивом покинутості. Воєнна дійсність руйнує етичні основи буття, змушуючи людину діяти всупереч власним моральним настановам, що призводить до внутрішнього розламу, формування почуття провини, втрати віри в справедливість і сенс існування. У творах західноукраїнських авторів ці процеси репрезентовані переважно через образи «маленької людини» – селянина, солдата, представників цивільного населення, які стають беззахисними жертвами воєнного абсурду та насильства.

Попри значний масив наукових праць, присвячених проблемам війни й страждання, недостатньо дослідженою залишається психологічна та етична площина антивоєнного дискурсу, зокрема способи художнього відтворення внутрішнього стану героя, покинутого громадою чи родиною, а також механізми його подальшого морального зламу.

Актуальність дослідження мотиву покинутості та моральної травми зумовлена не лише літературознавчим інтересом, а й сучасними історичними викликами, що знову актуалізують проблему війни, людських втрат і моральних деформацій. Осмислення антимілітарного дискурсу української літератури ХХ століття дає змогу глибше зрозуміти механізми художньої репрезентації воєнної травми та гуманістичний потенціал літератури як форми духовного спротиву насильству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Антимілітарна проблематика в українській літературі ХХ століття неодноразово ставала предметом наукового осмислення, однак акценти дослідників переважно зосереджувалися на історико-літературному контексті, жанрових особливостях воєнної прози та ідейно-естетичних засадах її формування. У працях українських літературознавців антивоєнні твори розглядаються як форма гуманістичного протесту проти насильства, поневолення людини й деградації моральних цінностей, спричинених війною.

Значний внесок у вивчення антивоєнної прози зробили дослідники, які аналізували її у зв'язку з європейським літературним процесом та модерністським світовідчуттям. Теоретико-наукові праці М. Зерова [6], С. Єфремова [4], Т. Гундорової [2], М. Моклиці [12], М. Ільницького [7], а також спеціальні дослідження, присвячені проблемам антивоєнної тематики в українській та світовій літературі Д. Затонського [5], Д. Наливайка [13] та ін. У центрі їхньої уваги перебуває людина на війні – зламана, дезорієнтована, позбавлена стабільних життєвих орієнтирів. Водночас у більшості наукових студій війна осмислюється передусім як історичне й соціальне явище, тоді як внутрішні психологічні наслідки воєнного досвіду для особистості часто залишаються на периферії аналізу.

У літературознавчих дослідженнях, присвячених доробку західноукраїнських письменників першої третини ХХ століття, послідовно акцентується гуманістична спрямованість

їхнього світогляду та виразний антимілітарний характер художніх творів. У центрі уваги науковців перебуває насамперед трагедія «маленької людини», втягнутої у воєнну катастрофу, а також мотиви страждання, руйнації традиційного селянського укладу, втрати дому й родинних зв'язків. Водночас мотив покинутості, що функціонує як глибинна екзистенційна категорія, зазвичай осмислюється лише побіжно – в межах аналізу образної системи чи окремих тематичних акцентів, без чіткого окреслення його концептуальної ролі.

Схожою є ситуація й у трактуванні моральної травми, спричиненої війною. У наукових працях вона переважно виявляється опосередковано – через характеристику психологічних станів персонажів, аналіз мотивів страху, провини, відчаю, духовної спустошеності. Натомість моральна травма як досвід примусового залучення особистості до насильства та як прояв руйнування етичних засад буття рідко стає об'єктом самостійного й цілісного аналізу в межах українського антимілітарного дискурсу.

Окремі аспекти цієї проблематики порушуються у працях, присвячених творчості Ольги Кобилянської [8; 9], Марка Черемшини [17] та Осипа Турянського [15]. Дослідники звертають увагу на трагізм воєнних образів, апокаліптичне осмислення простору війни, символіку спустошеної землі й дегуманізованого світу. Проте мотиви покинутості та моральної травми, що наскрізно пронизують ці тексти, все ще потребують глибшого узагальнення й системного осмислення як важливих структуротворчих компонентів антимілітарного дискурсу.

Однак попри наявність ґрунтовних досліджень, присвячених антивоєнній прозі українських письменників ХХ століття, проблема комплексного аналізу мотиву покинутості та моральної травми залишається недостатньо розробленою. Це зумовлює необхідність звернення до зазначених категорій як до ключових смислових осей, через які художня література репрезентує досвід війни, людського страждання та духовної катастрофи.

Методи та методика дослідження. Виявити специфіку художнього втілення мотиву покинутості та моральної травми в антимілітарному дискурсі української літератури ХХ століття на матеріалі творів західноукраїнських письменників першої третини століття.

Результати та дискусії. Антимілітарний дискурс української літератури ХХ століття формується як художня відповідь на досвід війни, що руйнує не лише фізичний світ, а й внутрішній простір людини. Історія українського народу, протягом століть розділеного в межах різних імперій, мала досить багато періодів втягнення його у військове протистояння, яке ставало для українців ще більш трагічним в силу їхнього колонізованого становища. Однак чи не найбільш яскраво окреслилися проблеми українства в період Першої світової війни, що знайшло відгук у творчості українських письменників, а особливо жителів Західної України, котрі стали очевидцями й учасниками кривавого протистояння європейських імперій.

Українська література ХХ століття репрезентує низку художньо виважених та естетично переконливих творів, присвячених подіям Першої світової війни, що охоплюють різноманітні жанрові моделі національної прози. Жахлива і катастрофічна за своїми наслідками війна не могла не спровокувати виникнення нового підходу до його осмислення в літературних текстах та формування окремого літературного дискурсу. Військова тематика набула особливої актуальності в період міжвоєнних десятиліть. Поступово сформувався відмінний від попередніх епох спосіб змалювання воєнних реалій, позбавлений захоплення звитягою переможців, властивого попереднім епохам. Зброя масового знищення, вперше застосована на полях Першої світової війни, позбавила це дійство видовищності, вивівши на перший план проблему ціни перемоги [1, с. 116]. Зокрема, значне місце в літературі ХХ століття займає антивоєнна проза, спрямована на возвеличення принципів гуманізму, людяності та заперечення жорстокості, вбивств, геноциду щодо окремих народів і соціальних груп.

У воєнний і післявоєнний періоди західноукраїнські письменники актуалізували у своїх творах ідею духовного та морального спротиву, засвідчуючи рішучий протест проти масового винищення українського народу та руйнування традиційного укладу життя. Концепт «війна» у творчості західноукраїнських прозаїків цього часу постає багатомірним і поліфункціональним явищем, осмислюваним як процес дегуманізації людини й знищення навколишнього світу, як спроба збереження пам'яті про травматичний досвід, як джерело страху й жорстокості у міжлюдських взаєминах, а також як глибокий екзистенційний злам, що визначає подальшу долю особистості [14, с. 291].

Війна, спричинивши відчуття згортання історичної перспективи та зруйнувавши уявлення про поступальний демократичний розвиток світової спільноти, істотно вплинула на оновлення тематико-проблемного поля літератури. У творчості письменників різних національних традицій, зокрема українських, формується дискурс драматичного переосмислення повсякденності та напруженого пошуку смислів, здатних протистояти позамежному жахові, у який було втягнуто не лише окремі людські долі, а й цілі народи. Воєнна реальність у літературній рецепції дедалі частіше осмислюється як апокаліптична катастрофа, що зруйнувала звичний лад життя й означила болісний перехід до нової, травматичної дійсності. Сам момент цього переходу постає як прірва страху й страждання, у яку виявилось втягнутим людство загалом.

У творах західноукраїнських письменників першої третини ХХ століття війна інтерпретується не стільки як конкретний історичний факт, скільки як гранична екзистенційна ситуація, в межах якої особистість утрачає звичні життєві орієнтири й змушена зіткнутися з досвідом радикальної самотності, страху та внутрішнього морального зламу. Саме в такій художній парадигмі мотив покинутості та феномен моральної травми набувають концептуальної ваги й визначають смислову структуру антимілітарного дискурсу.

Найчастіше героями творів ХХ століття стають «маленькі люди»: солдати, лейтенанти, якими часто рухає чужа воля, які інколи просто не знайшли в собі сили протистояти вбивчій силі війни, а інколи піддалися спокусі простого розв'язання проблеми «свій-чужий». У момент тяжкого прозріння вони самі страждають від своєї причетності до смертельних злочинів. Письменники не виправдовують своїх персонажів, а співчують їм, як людям. Пошук свого місця у світі, самоусвідомлення та самоствердження головна проблема молодих людей, які пройшли через чистилище війни. На думку багатьох письменників, «людина здатна розкритися повною мірою лише в критичних життєвих ситуаціях» [3, с. 36].

Одним із наскрізних мотивів антивоєнної прози західноукраїнських письменників є мотив покинутості, який виявляється на різних рівнях художнього тексту. Насамперед ідеться про покинутість людини війною – ситуацію, у якій особистість опиняється без захисту, без підтримки держави чи суспільства, змушена виживати в умовах повного морального хаосу. Для українського героя цей стан посилюється бездержавністю нації, адже війна ведеться не за власні ідеали, а в ім'я чужих імперських інтересів.

У прозовій спадщині Марка Черемшини мотив покинутості органічно поєднується з образом знищеного сільського простору та спустошеної землі, що постають художніми маркерами воєнної катастрофи. Поліаспектність війни письменник передає через розгалужену систему образів-символів, зокрема чорної птахи, зграї воронів, чорного ворона, які набувають значення провісників смерті й руйнування. Важливу роль у створенні трагічної картини воєнної дійсності відіграють також метонімічні образи луни, землі, вільшини, через які персоніфікується страждання довкілля та його співпричетність до людської трагедії. Особливу експресивну функцію виконує заперечний паралелізм, увиразнений у розгорнутій ритмічній конструкції «Не тото буря, що ліса не скорчувала, не тото кішня, що коси не

вищербила, не тото бійка, що дуплі не згубила...», за допомогою якої війна осмислюється як руйнівна сила виняткового масштабу, здатна одномоментно знищувати людські життя та спустошувати цілі простори [17, с. 90].

Цикл новел «Село за війни» репрезентує війну як силу, що позбавляє людину не лише фізичного дому, а й відчуття приналежності до рідного простору. Село, яке традиційно уособлювало стабільність, родову пам'ять і моральну цілісність, постає покинутим і приреченим. Люди залишаються сам на сам зі стражданням, не розуміючи ні причин війни, ні її сенсу. Покинута земля стає метафорою покинутої людини, а сам мотив покинутості набуває узагальненого, майже міфологічного звучання.

Подібне відчуття екзистенційної самотності простежується і в новелістиці Ольги Кобилянської. Письменниця черпала теми та ідеї для своїх творів з реального життя, що були суголосні з настроями і подіями часу. Сама О. Кобилянська зізнавалася: «Нариси, чи воєнні новели, писані в роках 1915–1917, то мотиви – все з життя; ними я так перейнялася, що мусила їх обробити і подати публіці» [9, с. 242]. Вона безпомилково відчувала значимість подій, про які отримувала різні повідомлення від безпосередніх учасників та з преси, а тому відсутність особистого військового досвіду у письменниці не була перешкодою для освоєння нової теми.

У 1950–1980-тих роках з'явилося досить багато досліджень антивоєнної малої прози О. Кобилянської. Зокрема О. Бабишкін виділяв вісім творів цієї тематики. Водночас В. Лесин у статті «Антивоєнні твори Ольги Кобилянської» називав антивоєнними десять новел [11, с. 67].

Загалом більшість дослідників сходяться на думці, що до творів антивоєнного спрямування у письменниці можна віднести: «Лист засудженого вояка до своєї жінки», «Назустріч долі», «Юда», «Снитися», «Зійшов з розуму». Сама письменниця наголошує у текстах на головній проблематиці. Зокрема «Снитися» має підзаголовок «воєнний нарис»; написаний дещо пізніше, 1923 року, «нарис з правдивого життя» «Зійшов з розуму» відкривається реченням – часовим орієнтиром: «З 10 на 11 червня 1915 року» [9, с. 413].

Ще п'ять оповідань і новел менш відомі, О. Кобилянська написала їх як під час війни («Щира любов», «Чудо»), так і набагато пізніше – у кінці 1920-х на початку 1930-х років («Василка», «Туга», «Воєнний акорд»). У центрі її антивоєнних творів – проста людина, найчастіше жінка або селянин, для яких війна стає джерелом невимовного внутрішнього болю. Персонажі О. Кобилянської не мають змоги впливати на хід подій; вони змушені приймати втрати як фатальну даність. Покинутою виявляється не лише людина, а й сама мораль – війна нівелює цінність співчуття, милосердя, людської гідності. Цей стан внутрішньої покинутості підсилюється мовчанням світу, байдужістю влади й невідворотністю насильства.

У творчості Ольги Кобилянської частково порушується проблема, яка згодом набула ґрунтовного й системного осмислення у прозі письменників «втраченого покоління», а саме – тема повернення з війни та складного процесу адаптації особистості до умов мирного життя. Показовим у цьому контексті є образ Юзька з повісті «Вовчиха», через який авторка окреслює психологічні наслідки воєнного досвіду та внутрішню роздвоєність героя після пережитих потрясінь. Водночас важливим аспектом воєнної проблематики у творах О. Кобилянської є глибоке осмислення трагічних наслідків війни та послідовне викриття її антигуманної, злочинної суті. Антивоєнна позиція письменниці чітко артикулюється й на рівні художнього слова, зокрема в репліці Василки – героїні однойменного твору: «Не дай, Господи, ніколи вдруге війну переживати...», що концентровано передає авторське засудження війни як руйнівного явища [9, с. 36].

Глибоко переживаючи трагедію воєнного часу, Ольга Кобилянська з особливим болем осмислювала катастрофічні наслідки війни, що відбулося як у її епістолярній спадщині, так і в художній творчості. У листі до Христі Алчевської письменниця емоційно фіксує стан виснаження та відчаю, спричинений воєнним лихоліттям: «Коли б вже все скінчилося, коли б вже мир настав, бо годі дихати далі, а земля вже не приймає більше крові – плуги орати не зможуть» [8, с. 306]. Осмислення війни як руйнівної сили, що нищить не лише людські життя, а й самі засади морального й природного порядку, стало наскрізним концептом творчості письменниці цього періоду та зумовило появу художньо переконливих прозових творів, у яких людина постає передусім як жертва воєнного насильства.

Моральна травма в антимілітарній прозі постає як глибинний наслідок зіткнення людини з війною. Йдеться не лише про фізичні страждання чи психологічні потрясіння, а про руйнування етичного ядра особистості. Війна змушує людину діяти всупереч власним моральним переконанням, приймати смерть як буденність, а насильство – як норму. Цей досвід залишає глибокий внутрішній слід, що не зникає навіть після завершення воєнних дій. Найповніше проблема моральної травми розгортається в романі Осипа Турянського «Поza межами болю». Твір репрезентує війну як граничний досвід, у якому людина проходить випробування не лише фізичним виживанням, а й збереженням людської сутності. Герої роману опиняються в ситуації, де традиційні моральні норми втрачають чинність, а саме життя зводиться до боротьби за елементарне існування. У цих умовах моральна травма постає як наслідок неможливості залишитися «людиною» у звичному сенсі цього слова.

Осип Турянський показує, що війна калічить не лише тіло, а й душу: людина змушена жити з пам'яттю про пережите, з усвідомленням власної безсилості перед абсурдом насильства. Моральна травма виявляється у втраті віри в гуманістичні ідеали, у глибокому внутрішньому розламі, у постійному відчутті провини та екзистенційного страху. Водночас автор наголошує на можливості морального спротиву навіть у нелюдських умовах, підкреслюючи цінність співчуття й солідарності як останніх опор людяності.

Мотив покинутості та проблема моральної травми в антимілітарному дискурсі української літератури перебувають у тісному взаємозв'язку. Покинутість створює передумови для морального надлому, тоді як моральна травма поглиблює відчуття самотності й відчуження. Людина, втягнута у війну, втрачає не лише зовнішні опори, а й внутрішню цілісність, що робить її існування гранично трагічним.

Антимілітарний дискурс у світовій та українській літературі ХХ століття набув особливої гостроти, оскільки він зафіксував глибокі травми, спричинені двома світовими війнами, тоталітарними режимами та постійними збройними конфліктами. В українському контексті цей дискурс має додатковий вимір, пов'язаний із боротьбою за національну ідентичність і державність, що часто призводило до трагічних розривів у соціальних та родинних зв'язках. Мотиви покинутості (фізичної, соціальної, екзистенційної) та моральної травми (порушення фундаментальних моральних переконань внаслідок пережитого чи скоєного насильства) є наскрізними у творчості багатьох ключових українських письменників [14, с. 291–292].

Війна у творах митців постає як сила, що відриває людину від традиційного світу, руйнує родинні та соціальні зв'язки, знецінює моральні норми. Саме через художнє осмислення цих процесів антимілітарна проза формує потужний гуманістичний меседж, спрямований проти війни як явища, що суперечить самій природі людського буття.

Висновки. Антимілітарний дискурс української літератури ХХ століття постає як форма художнього осмислення війни не лише в площині історичних подій, а передусім у її екзистенційному вимірі. Аналіз прозових і публіцистичних текстів західноукраїнських авторів першої третини століття дає підстави стверджувати, що війна інтерпретується ними як деструктивна

сила, здатна докорінно змінювати людське буття, руйнуючи духовні орієнтири, нівелюючи моральні цінності та загострюючи відчуття онтологічної самотності особистості.

У цьому художньому контексті мотив покинутості набуває складної, багаторівневої семантики. Він виявляється через втрату дому, розрив родинних і соціальних зв'язків, ослаблення національної самоідентифікації та зникнення відчуття спільнотної підтримки. Людина, позбавлена звичних життєвих опор, опиняється в стані екзистенційної порожнечі, де війна відбирає не лише фізичну безпеку, а й внутрішні підстави для осмисленого існування. За таких умов покинутою постає й сама мораль, оскільки воєнна реальність руйнує гуманістичні засади людського співжиття та знецінює традиційні етичні норми.

Моральна травма, породжена воєнним досвідом, репрезентується в художніх текстах як наслідок глибокого внутрішнього зламу особистості, змушеної жити в просторі насильства, смерті й абсурду. Війна виступає чинником деструкції етичного ядра людини, залишаючи тривалий і болісний слід у її свідомості та пам'яті. Водночас антимілітарна література фіксує прагнення зберегти людяність навіть у крайніх обставинах, утверджуючи співчуття, солідарність і духовний спротив як можливі форми морального протистояння війні.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що мотиви покинутості та моральної травми є концептуальними складниками антимілітарного дискурсу української літератури ХХ століття. Через їх художню інтерпретацію письменники осмислюють трагедію бездержавного народу й водночас артикулюють універсальний досвід людського страждання, наголошуючи на антигуманній природі війни та гуманістичному покликанні літератури.

Література:

1. Великочий В. Перша світова війна і проблеми репресій та біженства в Галичині: українська історіографія. *Вісник Прикарпатського університету*. Історія. Вип. 19. 2011. С. 116–121.
2. Гундорова Т. Тенденції розвитку художнього мислення (початок ХХ століття). *Слово і час*. 1993. № 1. С. 55–66.
3. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навч. посіб. 3-тє вид. К. : Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
4. Єфремов С. Історія українського письменства. К. : «Феміна», 1995. 688 с.
5. Затонський Д. В. Модернізм і постмодернізм: Думки про одвічне коловертання витончених і невитончених мистецтв. Харків : Фоліо. 2000. 256 с.
6. Зеров М. Марко Черемшина й галицька проза. Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка (нарис з новітнього українського письменства). К. : Відродження, 1990. С. 398–431.
7. Ільницький М. Критики і критерії. Літературно-критична думка в Західній Україні 20–30 рр. ХХ ст. Львів : ВНТЛ, 1998. 148 с.
8. Кобилянська Ольга. Лист до Христі Алчевської від 22.X.1915. Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. Ред. Ф. Погребенник та ін. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. 559 с.
9. Кобилянська Ольга. Твори : в 5 т. К. : Держлітвидав України, 1962–1963. Т. 1–5.
10. Кобринська Наталя. Брати. ...Бо війна війною... Спроба антології української прози про події Першої світової війни. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2022. С. 156–159.
11. Лесин В. М. Антивоєнні твори Ольги Кобилянської. *Ольга Кобилянська: Статті і матеріали*. Чернівці, 1958. С. 87–98.
12. Моклиця М. Сильові доміанти творчості Ольги Кобилянської. *Слово і час*. 2012. № 4. С. 50–61.
13. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 348 с.
14. Товт О. О. Концепт «війна» у художній інтерпретації письменників Західної України періоду 1914–1920-х років. *Філологічні студії*. Вип. 39., Т. 1. С. 290–295. 2025. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.49>

15. Турянський О. Поза межами болю. Київ : Стилет і стилос, 2024. 160 с.
16. Федорів Р. Повернення Осипа Турянського. *Осип Турянський. Поза межами болю: Повість-поема; Син землі: роман; оповідання*. К. : Дніпро, 1989. С. 5–16.
17. Черемшина Марко. Новели ; Посвяти Василеві Стефанику ; Ранні твори ; Переклади ; Літературно-критичні виступи ; Спогади ; Автобіографія ; Листи / вступ. ст., упорядкув. й прим. О. В. Мишанича ; ред. тому В. М. Русанівський. К. : Наук. думка, 1987. 448 с.

References:

1. Velykochyi, V. (2011). Persha svitova viina i problemy represii ta bizhenstva v Halychyni: ukrainska istoriohrafiiia [Hundorova, T. (1993). Tendentsii rozvytku khudozhnoho myslennia xpochatok KhKh stolittia] [Davydenko, H. Y., Strelchuk, H. M., Hrynychak, N. I. (2011). Istoriia zarubizhnoi literatury XX stolittia: navch. posib. 3-tie vyd. [Iefremov, S. (1995). Istoriia ukrainskoho pysmenstva [Zatonskyi, D. V. (2000). Modernizm i postmodernizm: Dumky pro odvichne kolovertannia vytonchenykh i nevytonchenykh mystetstv [Modernism and Postmodernism: Thoughts on the Eternal Cycles of the Fine and Beaux-Arts]. Kharkiv : Folio, 256 p. [in Ukrainian].
2. Zerov, M. (1990). Marko Cheremshyna y halytska proza [Illytskyi, M. (1998). Krytyky i kryterii. Literaturno-krytychna dumka v Zakhidnii Ukraini 20–30 rr. XX st., [Kobylanska, O. (1963). Lyst do Khrysti Alchevskoi vid 22.Kh.1915. [Letter to Khrystia Alchevska dated October 22, 1915]. In F. Pohrebennyk et al. (Eds.), Olha Kobylanska v krytytsi ta spohadakh [Olha Kobylanska in criticism and memoirs]. Kyiv : Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literaturyp. 559 p. [in Ukrainian].
3. Kobylanska, O. (1962–1963). Tvory xVols. 1–5 [Works]. Kyiv: Derzhlitvydav Ukrainy. [in Ukrainian].
4. Kobrynska, N. (2022). Braty. ...Bo viina viinoiu... Sproba antolohii ukrainskoi prozy pro podii Pershoi svitovoi viiny [Brothers. ...Because war is war... An attempt at an anthology of Ukrainian prose about the events of the First World War]. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 156–159. [in Ukrainian].
5. Lesyn, V. M. (1958). Antyvoienni tvory Olhy Kobylanskoi [Anti-war works of Olha Kobylanska]. In *Olha Kobylanska: Statti i materialy* [Olha Kobylanska: Articles and materials]. Chernivtsi, 87–98. [in Ukrainian].
6. Moklytsia, M. (2012). Stylovi dominanty tvorchosti Olhy Kobylanskoi [Nalyvaiko, D. (2006). Teoriia literatury y komparatyvistyka [Literary Theory and Comparative Literature]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». 348 p. [in Ukrainian].
7. Tovt, O. O. (2025). Kontsept «viina» u khudozhnii interpretatsii pysmennykiv Zakhidnoi Ukrainy periodu 1914–1920-kh rokiv [The concept of “war” in the artistic interpretation of Western Ukrainian writers of the 1914–1920s]. *Filolohichni studii – Philological Studies*, 39(1), 290–295. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.1.49> [in Ukrainian].
8. Turianskyi, O. (2024). Poza mezhamy boliu [Beyond the limits of pain]. Kyiv : Stylet i stylos, 160 p. [in Ukrainian].
9. Fedoriv, R. (1989). Povernennia Osypa Turianskoho [The return of Osyp Turianskyi]. In O. Turianskyi, *Poza mezhamy boliu: Povist-poema; Syn zemli: Roman; Opovidannia* [Beyond the limits of pain: A novella-poem; Son of the land: A novel; Short stories]. Kyiv : Dnipro, 5–16. [in Ukrainian].
10. Cheremshyna, M. (1987). Novely; Posviaty Vasylevi Stefanyku; Ranni tvory; Pereklady; Literaturno-krytychni vystupy; Spohady; Avtobiohrafiiia; Lysty [Short stories; Dedications to Vasyl Stefanyk; Early works; Translations; Literary criticism; Memoirs; Autobiography; Letters]. O. V. Myshanych (Ed.). Kyiv : Naukova dumka, 448 p. [in Ukrainian].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 18.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026